

Titel: Bemærkninger til Stenius' indlæg om isomorfi, [glossematik] 024-0030

Citation: "Bemærkninger til Stenius' indlæg om isomorfi, [glossematik] 024-0030", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 1. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds: https://tekster.kb.dk/text/lh-texts-kapsel_024-shoot-workidNKS-2757_0000_024_glossematik_0030.pdf (tilgået 25. juni 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

Paul Diderichsen, *Louis Hjelmslev og hans kredse*,

DR. PHIL. PAUL D Professor v. Engbakksn 20

in

"CHSEN

•sitet

Nordisk Somme runiversitet 1952 Studiekreds:Semantik

Virum pr. Holt»

TJf. Fr.dal 6 611

Bemærkninger til Stenius's indlæ* «m iøømør.f i af Paul Diderichsen

indlæ,, (o* de afiiand inger han tidligere har udgivet em den sarxae problemkreds) synes ikke alene at have le tydning i-ar logik •* erkendelsesteori,men også fer lingvistisk b e ty o ni« gs analy s e.Kim (Jan- ske visst hævder hen ruege t foi sigtigt at hans tesis øm isw&fi den sprøglige beskrivelse ®g det beskrevne kun gælder visse (indikati- viske) sætninger i forhold til et *forbillede* der kan påvises ner øg nu, men det sysats skulle vel være muligt (eventuelt ved at erstatte det meget strenge isomorfibegreb med en vagere form fur *»trukturlighed*) at »ver- fare en lignende betragtning til alle spre*li&@ ytringer. Hvis* dette ikke

Stenius's

mellem

er tilfældet vil de anførte betragtninger være irrelevante før sprøgb«*- skrivelsen,idet der næppe kan være n&gen relevant forskel på©, en måae hver- på »forbilledet* afbildes i sætninger »eau Peter kem^er. 1 Xeiuieci Peter? j .3 ' ' ' eg -Rom,Peter!k FkvlS den nf Stenlus markerede indskræn«in* gæl&er må det (ell. en sætning »er. ytring) være en falsk pastand a t * sp r oge t/er^en isemorf af b ildn in. af det det beskriver. Por intet sprog er ><åcum indre itet,st del principielt kun indehcldr sætninger me< arbejder med,vil på jftfgørende punkter principielt afvist fra nvad man i lingvistikken e^xhødt til at henregne til sjuust* dagligspr©*, let ex et ur ti • fidelt bes^liveloes&iparatur,hv©ri man foruden alle slags *0©metriske figuxer/tlgså kan anvende elementer der har en vies lighed med sproglige s tøj

af S. angivne egenskaber, le afbildninger Z,

rielser

P

Per at give Dt, lejlighed til at korrigerer evt. misforståelser vil jeg p£ en ekstremt simplificeret model afbilde min opfattelse af hans teori :>w i tilknytning dertil stile et par spørgsmål. Vi tænker øs et "sprog* der er således indrettet at alle dets -ytringer indeholder 2 og kun 2 "tegn*. Bisse kan nu være karakteriseret enten alene ved rækkefølge (altså en relation) eller ved altid ende pi q). Vi har da en nøgle der siger at det ene led (fx. det første eller det der begynder med stort bogstav) altid be te,,ner en g

<

en egenskab (det ene kan begynde med stort begstav,eller

2

genstand,medens det andet tefen (det der står sidst eller begynder med lil- le bogstav) altid betegner en egenskab. Hvis dette er tilfældet skulle aer vel råde den simplest mulige farm før iaiaiaorffi' - Men hvad stene s der nu genstand ©g (l) her med/egenskab? JCenea der t a klasser af emner s am kan adskilles fænø- (2) menelegisk eller/tø klasser af emner der kur* kan adskilles ved tilørd-

ning til et givet &^xsq^/Lzxtm af bi luningssystem (sprogligt eller billed- ligt)?

de fleste Vi prøver mulighed (1); Jeg f»meder at der far mola%& mennesker

O (©g rimeligvis egs£ fer dyr) består en ensartet fænomen«lgi&k relation

relet ien mellem genstand øg farve,nogenlunde uafhængigt af,hvad det er for genstande ©g hsr&d ae t er i or farver. Vi har alle set røde,hvide o* gule huse, grønne, sarte eg blå biler eller væd sker ©@v. Trods alle de mær- keligt ting fænomen©i«.-gerce kan påvise vea farve oplevelserne er det altså en p forhane ikke urimelig tanke at et tøjledet laeacisyetem som det nævnte kunne svare entydigt til tøj f *-n«men«>r©g isk givne emne k,l assere me a en bestemt indbyrde« relation, så længe det blåt drej ed sig ©m at brskribe

farvebe genstande. Men hvis det egenøkabsbetegnene« leu wgså skal kunne 10 meter Høj "afbilde" wegenskaber11 som aem der aetegens ved ordene stor,1 il le,nøj , 1 av, f x r kan te t, gubi sk, smukt ny atlig i ,u.p:xi: stråtakt,axt, Lrdwmsx^wi.mit, Petersens osv. s.v indses det ikke at der heraf kan dannes tn kinese på ren fænomenologisk basis*jeg kan i kue omby tte egenskaben hvid /ueu egenska- ben stor eller smuk eller Petgesena* Soget ganske tilsvarende „udder den fænomenologiske kiassificennt, af de emner der betegnes ved ord som nus, t and, r8„t 'ulåst, regn, rsdme, opr ing osv. Let ville lette spro^teoi len me- get om man s Hedes ad rent fænomenologi ok vej kunne dele vox oplevelses- verden i genstande og egenskaber,men hvordan er del muligt? Hvis det ikke er muligt,ka,. isomorfi en altså ikke be*tå mellem en struktur i vor oplevelses verden øg en struktur å mode 11 er* deraf (således asm aet er til- titlå. et i "edbrgs eks. (s jvf.) med isomorfi mellem ai■ f iuersoys teinet og familien.

3

Det Tiser sig da også ve- et nærmere studium af St.a afhandling at hana tanker snarere går i rtening af mulighed (8). Således definerer han ikke hvad han forstår ved egenskad.men beskæftiger sig væsentligst med spørgsmåle t,hvad det vil sige at et ord betegner en egenskab, få grund af manglende indsigt i den filosofiske problemstilling forstår jeg ikke prøver jeg at fuldt ud tankegangen i disse udredninger. Men selv' tænker mig sagen på følgende mA.dei Vi tænker @9 jexxa\$:ot\$xii«xxkiut sætningerne house white {house red j &jus.X2X£Xjskh grass green ! sky blue ger af forskellige synsoplevelser jeg har haft (men at det pågældende sprog ikke har sætninger af formen white housejgreen etc.}.Så langt kan det forråedes at der består en ægte isomorfi mellem den fænomen©- logiske relation genstand-farve ©g relationen venstre- højre. Vil man nu i et så fattigt sprog afbilde en helt ander feltion,fx. genstand - stør- relse,vil man vælge udtryk søm house high! ganske simpelt fordi house i forbindelse med farvebetegnelse står f»roest. Alle de tegn som i sande(el- ler meningsfulde) sætninger kan forbindes med tegn for farve vil man altså sætte på første plads når de forbindes med tegn for hvad som helst. Og alle de tegn søm kan forbindes med tegn der kun forbindes med te*n for fx. farve sættes 'følgelig på anden plads.Derved kommer/tegn fer farve 0* ud- anskueligt-lignende s træknin* (der i en/billedlig *en*ivelse står i en nødvendi* relation til hinanden) Jc± i den sproglige afbildning til at stå i samme relation (rækkefølge) til tegn for "genstand". Vort tænkte fattige sprogsystem oplevede emner nødsager 03 til at afbilde alle fakkisiA som toledede relationer,o* for så vidt s om rækkefølgen er relevant må disse relationer være asymmetriske Ud fra et sådant ajtaJntm sprogsystem må man altså daiaxkia^nsxKxixJfcaxxiasuioi ix for at kunne beskrive et emne dele det i to Ksmsx delemner der står i en asymmetrisk relation til hinanden. IKJtxa*»xVKd_xxJBiidKjtKgkxhiistMaLftig»&x en ®åxxa*Siiaxi&Mjex»ai»xsaMxfeKxx±xs»H.a±7ciiåxfaxx*. I forhold til den sproglige mø- del kan de det ene emne kaldes en genstand (nemlig det hvis tegn står på samme plads som tegnet for det emne der forbindes med fx. et te*n for en farve),©g det andet eg egenskab,nemlig det delemne,hvis tegn står på aam—

alle er sande afbildnin-

YV, O T> "1 C ij £l

4* /i /»MA 4-

f' c nwtt

t i Ar n

4

Hu ae ider der aiw fer lingvisten et meget vigtigt spørgsmål uom ixke synes at interessere 1epikere« så stærkt* Ir det nu således,at ♦erdene*1 i det tankte spra* kan deles i te eksklus ».ve klasser el ter deres 2.1f:ds i sætningen,een klasse e.f ard der al tj] står på fyrste plads (ag sans hvis denotata vi har vedtaget at kh&de *e»a tande }jtjUæ£ efc ©en klasse af ord,der altid står på si ute pladsls* aw^xvi hvis denet&ta vi jaer vedtaget at kaldt. ©genskaber)? ~ eller er det således at negle "ord1" (eventuelt alle) ~©m end med vekslende hypgigked-kaji stå kåde først ©s siost? Ud trykt i den traditionelle graism&iik* xkuuUjk. t eapsainsl *g i * har vi kun sætningsled (subjekt ®g prædiket) eller har vi tillige eråkiassr de- fineret ved deres satningsfu;-kt ien (subjekterd Mxkgxx*uxttiUimjLMX,£iiim. predikatsord x±ziLcxSÆ&Mkx±jutx<*jxAXM4&l^JUål^M^siZjfi^ eve ituelt en kiaeoe der kan fundere på begge måder)? Hvis der er ordklasser defineret ved eksklusiv syntaktisk funktion, vil et delemne allerede ved sin a t ilkny tn in«, til et sprogligt tegn på forhånd vatre karakteriseret «oa 'egenskab*',men hvis delte ikke #r tilfald-f t»hf it 'Mil titså fx, kan have el øm thing red red deep (dvs. denne røde larve er dyb) eller er en farve ' eller bulletin^, anarch 'denne bygning er en kirke** ,hvis sådanne sætninger er meningsfulde (eller slot forek«saer,er aul i g«), er genstand »g egenskab relative begreber,der er afhængige af det vilkårlige synspunkt der anlagdes ved beskrivelsen «±xhsjcx « v s rv c j e n o. t xMiulksxxij. lamtxJtgducjyu- tjkiiftiaxiaankfcndfcgaibdiusk mu kiiKx^x at blive afbildede på sut jektspladsen, andre på praaixetspiactsen. per kan formentlig ikke være tvivl m &t vtre dagiifsprøg,Gud ?«re levet ud fre er incUettet på den sidste måde,#g trer vi xn&denne simple model udrede vil vare i stand til langt klarere at É&x&Xk forholdet mejbi em sætningsled, ordklasser ©g emneverden,end man hidtil har formået. Jeg håber i løbet af negen tid at få

lejlighed til en sådan udredning.

xxi

toreen colour *grønt

elv om visse emner vi vise sig

5

Endnu een vigtig ting; Jean klargøres ved vores lille mdsdelicst er ikke afgørende at vi har vls., rækkefølge til kriterium for den asymmetriske relation i isede .len. Situationen ville være nøjagtigt den samme, hvis vi genstandstegn vi kende levede Jxk^&icX ved start be*a tav, egenskabet egn ved lirlle be*- stav, eller genst. ved rød farve, egenskab ved grøn, eller genstand ved en-

delsen q, egenskab ved enhver anden endelse. Rækkefølgen karme as. være ir- relevant. Men gjorde man rækkefølgen relevant sammen med et af de andre kriterier, ville man enten få dobbelt betegnelse for det samme forneid eller man fik en mulig-

(hvis ord med start begstav altid sted først osv hed for at afbilde det forhold, at vi havde tø (til flere) tegnkliuser A. (erdkla.-serj. der ikke var defineret ved en ekskluaiv anvendelse på en af

* J *

skemmoxt s pi ad s er, men enten ved deres hyppigste placering i skemaet eller ved helt andre egenskaber. Man kunne da f. x. skelne mellem Lilac lilac V 'denne syren er lilla (egl. s syrenfarvet) <>■,, lilac Lilac; genne lilla farve er knyttet til, minder om en syren osv. Man kunne alge Tres green eg nreen fresh etc. Svagheden ved 8t *a msdeleksempifeldc, el., or rettere ved hans kommentar c er- til synes fra. et lingviuti»k synspunkt navnlig at være con, at hane bestem- melser af modellens .afbildninger s led ikke ex hentet alene fra modellens egen visuelle struktur (søm på landkortet, hvW en rund prik betegner bi osv.), men implicerer ferheid tii f »rbiliedet (Virke i xghedea), Be s temmelaer eller adverbial 1 i s em subjekt dg prædikat (hver af a er end; bu ikke or givet neg en anvendelig b lmengrwamat i sk: definition) indeholder i alle' gængse anvendelser af .. % \ \ erdene vage semantiske bests&aelser, der p4 eerø elk r anden måde ly t , \ , hænger sammen med hvad der i eauti.-les sW genstand øg egenskab. ken sfe vid je* kan se, må en konsekvent isamorfiteari nøje adskille tilordningen af de te strukturers elementer, øg den måde hvorpå de ef karakter i såret i hver af de t® Lssmsrfs strukturer. I den henseende skulle model være tu mere konsekvent gennemført illustration e.f Stenius 's teori, a\$ f fsreksm- mer mig at have den allerstørste interesse for sematikkea« «g på hvis f 4fc fuldkammengørelae vi derfor bør aaia&rbeAe.

i